

دیهیت و ههلبژاردنی سهروکایهتی نههمریکا

کارۆخ خوشناو

دهتوانین ئەم سال (2024) به سالی ههلبژاردن ناوزهد بکهین، چونکه له زۆریک له ولاتانی جیهان ههلبژاردن ئەنجام دراوه و ئەنجام دهرنیت، وهک بهریتانیا، فهرهנסا، روسیا، ئیران، تورکیا و یهکیهتی ئەوروپا و ههریمی کوردستان. یهکیک له ههلبژاردنه گرنهگهکانی ئەم سال ههلبژاردنی سهروکایهتی نههمریکایه، بۆیه لهم وتارهدا ههولدههین به شیوهی هکی خیرا ههلوستهیهک بکهین له سهروکایهتی و ههلبژاردنی سهروکایهتی نههمریکا.

دیهیتی نیوان بهربرژیرهکانی نههمریکا

ئهنجامدان و سازکردنی دیهیت یاخود (دیهیتکردن Presidential Debate) کردهیهکی زیندوو و بهشیکی بنهرهتی کلتووری دیموکراسی و نههریتیکی باوی سهروکایهتی ههلبژاردنهکانی سهروکایهتی نههمریکایه، دواي گهشهتی تهکنهلوچیا و داهینانی تهلهفزیۆن ههلمهتی گهیانندی پهيام و پرۆپاگهندهی ههلبژاردن بهشیوهیهکی فراوانتر له ریگای دهنگ و رهنگهوه دهستیپیکرد. دیهیت (debate) به گرنهگترین ئامرازی خستههرووی توانای بهربرژیرهکان دادهنریت، له پیناو گهیانندی پهيام و بهرنامهی کار و پرۆژهکان بۆ چوار سالی داهاتوو.

له چوارچیوهی ههلمهتهکانی ههلبژاردن، ههموو چوار سال جاریک، چوار دیهیت ئەنجام دهرین له نیوان بهربرژیرهکان، سی دیهیت له نیوان کاندیدانی سهروک و یهکیکیش له نیوان جیگرهکانیان. میژووی یهکهمین دیهیتی تهلهفزیۆنی دهگهریتهوه بۆ سالی 1960 له نیوان ریچارد نیکسن و جۆن کهنیدی، دواتریش بوو به بهشیک له نههریت و هوشیاری جهماوهر و دهستیبهژیاری سیاسی له نههمریکا دا.

دیهیتهکانی ئەم خولهی ههلبژاردنی سهروکایهتی نههمریکا میژوویی و ههستیاری دهن، چونکه یهکهمجاره له نههمریکا دا دیهیتهکان له نیوان دوو کارمهتهری بهتاهمن بهرپوه بچیت که یهکیکیان سهروکی نیستایه و نهویریشیان سهروکی پیشووی نههمریکایه. چاوهروان دهکریت دیهیتهکانی داهاتوو گرنهگ و چارهههوسسازتر بن، چونکه له لایهک شهقامی نههریکی به شیوهیهکی قوول دابهش بووه، له لایهکی تریش به ملیۆنان "دهنگههاری خۆلهمیشتی" له دواي دیهیتهکان دهنگی خویان یهکلادهکهنهوه. ناوهروک و باسی دیهیتهکان هههمیشه پرسهکانی سیاسهتی ناوخۆ و دهروهی نههمریکا لهخۆدهگرن، له پرسی کوچ و باجهوه بگره، تادهگاته جهنگی ئوکراین-هرووسیا و ههماس-نیسرائیل.

لهم رۆژانهدا دۆنالد ترههپ له توره تاییهتهکهی خۆی که ناوی "تروس سۆشیال-Truth Social" ه نووسیهتی پیویسته جۆ بایدن رهخنهگره زۆرهکانی فرهامۆش بکات و بهردهوام بیت له خۆ کاندیدکردنی.

ئهم داوایهی ترههپ لهکاتیکدايه، تا دیت داواکاری کشانهوهی جۆ بایدن له کیپرکی ههلبژاردنی سهروکایهتی نههمریکا، لهناو دیموکراتهکان له ههلهکشاندایه، بههۆی نهوهی ترسیان ههیه کیپرکیهکه بهدۆرینیت، بهتایبهت دواي ئەو دیهته خراپهی لهگهڵ ترههپ ئەنجامی دا، که بهگویرهی زۆرینهی

رپرسی هکان بایدن لهو دییهتهدا رووبهرووی شکستیکی گهوره بووهوه بهرامبهر به ترمپ. تاکوو ئیستا بایدن پینداگره لهسهر خو کاندیدکردنی بو ههلبژاردنی سهروکایهتی ئهمریکا و رهتیدهکاتهوه له پرۆسهکه بکشیتهوه.

به ههر حال، دیار نییه ئهو داوایه ترمپ له بایدن بو متمانهی زوری دهگهریتهوه بهوهی له ههلبژاردن دهباتهوه، یان ترسی ههیه له کاندیدکردنی کهسایهتییهکی تری دیموکراتهکان له شوینی بایدن، که جاریکی تر ریگهی لی بگریت به گهیشتن بو کوشکی سپی.

میکانیزی ههلبژاردنی سهروک له ئهمریکا

ههلبژاردن وهک نهریت و بنهمایهکی دهستووری له ئهمریکا بهشیکه له پرۆسهی گهشهپیدانی سیاسی، کلتووری سیاسی، تازمهکردنهوهی شهرعییهت و مانا و هیزدان به دامهزراوهکان و پتهوکردنی پایهکانی کومهلگهی مهدهنی و ریزگرتن له بیرورای هاوولاتییان و کومهلگهی ئهمریکی.

روژی سیشهمه، 5 ی نوڤهمبری 2024، به روژیکی گرنگ و وهرچهرخانیکی میژوویی لهقهلم دهریت، ئهویش به هوی بهریوهچوونی پرۆسهی ههلبژاردنی سهروکی ئهمریکا، که وهک ههلبژاردنی سهروکی جیهان وینا دهکرتیت، بهلام به میکانیزمیکی ئالوز و سیستهمیکی جیاواز لهچاو ههموو ولاتانی جیهان، له زۆربهی ولاتانی دنیا سهروک یان راستهوخو لهناو خهک ههلهدهبژیردریت، یاخود ناراستهوخو لهلایهن پههلهمانهوه ههلهدهبژیردریت، بهلام له ئهمریکادا هیچکام لهم ریگایانه بهکار ناهینرین.

له کاتی نووسینهوهی دهستووری ئهمریکا له 1787، نوینهرانی ههر 13 ویلایهتهکه دوو پلانی جیاوازییان ههبوو بو چونیهتی ههلبژاردنی سهروکی ئهمریکا و دواچار لهدوای مشتومریکی زور، "باوکانی دامهزینهر" گهیشتنه ریکهوتنیک که به "ریکهوتنه گهورهکه" ناسراوه. ئهویش بریتی بو له بهدییهناتی دادپهروهی له نیوان ویلایهته گهوره و بچووهکان له ریگای تیکهلهکردنی دوو بیروکه. بو ئهم مهسهلهش میکانیزمیکیان داھینا بهناوی "ئیلیکتورهل کولیج"، که بریتییه له میکانیزی ههلبژاردنی سهروک به شیوازیکی ناراستهوخو، چونکه خهک دهنگ به "دهستهیک"، کومهلهیهک، دهدهن که پینان دهگوتریت ئیلیکتورهل کولیج. ژماره ی نههدههکانی ئهم دهستهیه بهقهده ژماره ی نههدههکانی نهجیوههمنی نوینهران و پیران (هاوس و سینات)ه، لهگهل سی نههدههکانی "واشنتن D.C" ی پایتهخت، واته ژماره ی ئهم دهستهیه 538 نههدههکان، $(538=3+100+435)$ ، ههر کاندیدیکی سهروکایهتی بتوانیت (نیوه+1) ئهم ژمارهیه واته 270 دهنگ لهم دهستهیه بهدهست بینیت، ئهوا ئهو کاندیده دهبیته سهروکی ویلایهته یهکگرتووهکانی ئهمریکا.

له روژی دهنگدانی گشتیدا، خهکی ئهمریکا دهنگ به کومهلهیهکی ههلبژیردراو دهدهن که پینان دهگوتریت (ئیلیکتورهل کولیج)، ئهم کومهلهیهش له روژی دووشهمه ی یهکهمی دوای چوارشهمه ی دووهمی مانگی دیسهمبر (ناوراستی مانگی 12) ههلهدهستن به ههلبژاردنی سهروک و جیگری سهروک.

چاوهروان دهکرتیت ئهم ههلبژاردنه ژمارهیهکی پیوانهیی میژووی تومار بکات له ریزه ی دهنگان و بهشداریکردنی خهک له پرۆسهی ههلبژاردنهکان، چونکه پینبینی دهکرتیت ریزه ی بهشداربوونی

